

IJTIMOY HIMOYA ORQALI AHOLI TURMUSH SIFATINI OSHIRISHNING ISTIQBOLLARI

Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD),
Ma'mun universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsent v.b.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14874004>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-Fevral 2025 yil
Ma'qullandi: 10-Fevral 2025 yil
Nashr qilindi: 15-Fevral 2025 yil

KEY WORDS

ijtimoiy himoya, muhtoj aholi, nogironlar, keksalar, kam ta'minlangan oilalar, qochqinlar, ijtimoiy adolat, raqamlashtirish, shaxsiylashtirilgan yordam.

ABSTRACT

Maqola ijtimoiy himoyaning jamiyatning barqarorligi, farovonligi va inson huquqlarini himoya qilishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Shuningdek, ijtimoiy himoya tizimlarini rivojlantirishning kelajakdagi istiqbollari, jumladan, raqamlashtirish, shaxsiylashtirilgan yordam dasturlari, xalqaro hamkorlik va ijtimoiy innovatsiyalar muhokama qilinadi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi – bu jamiyatning eng nochor va himoyaga muhtoj qatlamlarini ifodalaydi. Bu guruhga nogironlar, keksalar, bolalar, kam ta'minlangan oilalar, qochqinlar, boshpana izlovchilar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan shaxslar kiradi. Jahon miqyosida ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi soni tobora ortib bormoqda va bu global muammolarni keltirib chiqarmoqda. Hozirgi kunda: Dunyo aholisining 15% (1 milliarddan ortiq kishi) nogironlik bilan yashaydi [WHO, 2023] va Nogironlarning 80% rivojlanayotgan mamlakatlarda yashaydi. 60 yoshdan oshganlar soni 2023-yilga kelib 1 milliarddan oshdi [BMT, 2023] va 2050-yilga kelib bu ko'rsatkich 2,1 milliardga yetishi kutilmoqda. Dunyo bo'yicha 260 million bola maktabga bormaydi [UNESCO, 2023] va 152 million bola mehnatga jalb qilingan [ILO, 2023]. 2023-yilga kelib dunyo aholisining 7% (taxminan 560 million kishi) kundalik 1,90 AQSh dollaridan kam daromad bilan yashaydi [Jahon Banki, 2023]. 2023-yilga kelib 110 milliondan ortiq odam majburan ko'chirilgan [BMT Qochqinlar Agentligi, 2023].

Ijtimoiy himoya tizimi insonlar hayotida muhim o'rin tutadi, chunki u aholi turmush sifatini yaxshilashga yordam beradi, turli ijtimoiy qatlamlarning manfaatlarini himoya qiladi va fuqarolarning hayotini xavfsizroq qilish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Ijtimoiy himoya tizimi davlat tomonidan jismoniy va iqtisodiy xavf-xatarlardan, yomon turmush sharoitlaridan himoya qilishga qaratilgan, ayniqsa kam ta'minlangan, nogironligi bo'lgan yoki boshqa muammolarni boshdan kechirayotgan fuqarolar uchun. Bunda davlat, jamiyat va boshqa tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan siyosatlar, dasturlar va chora-tadbirlar asosida ijtimoiy farovonlikni ta'minlash maqsad qilingan. Ijtimoiy himoya tizimining asosiy maqsadi aholi turmushini yaxshilash va jamiyatda barqarorlikni ta'minlashdir. Bu tizim asosan quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

-Adolatli taqsimlash: Ijtimoiy himoya tizimi barcha fuqarolarni teng muomalada

bo'lishini, ular o'rtasida farq qilmasdan yordam olish imkoniyatlarini yaratadi.

-Ta'minotning barqarorligi: Ijtimoiy himoya tizimi, ijtimoiy yordam va nafaqalar o'z vaqtida va muntazam ravishda amalga oshirilishini ta'minlaydi.

-Muvozanat va samaradorlik: Ijtimoiy yordam dasturlarini amalga oshirishda, aholi ehtiyojlarini hisobga olish va ularning real ehtiyojlariga mos keluvchi chora-tadbirlarni qo'llash.

Kam ta'minlangan oilalar va aholi qatlamlari uchun iqtisodiy yordam, ijtimoiy himoya tizimining muhim jihatidir. Bunga davlat tomonidan taqdim etiladigan nafaqalar, yordam pullari va subsidiyalar kiradi. Bu turdagi yordamlar aholining turmush sharoitlarini yaxshilash, xarajatlarni kamaytirish va daromadlarni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Dunyoning turli mamlakatlari ijtimoiy himoyaga muhtoj aholiga yordam ko'rsatish bo'yicha turli dasturlarni amalga oshirmoqda.

1-jadval.

MAMLAKATLAR	IJTIMOY HIMOYAGA MUHTOJ AHOLIGA YORDAM KO'RSATISH DASTURLAR
Skandinaviya Mamlakatlari (Shvetsiya, Norvegiya, Daniya)	<ul style="list-style-type: none"> • Yuqori darajadagi ijtimoiy himoya tizimlari. • Bepul sog'liqni saqlash, ta'lim va uzoq muddatli yordam xizmatlari. • Keng qamrovli pensiya va nafaqa tizimlari.
<i>Germaniya</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nogironlar va keksalar uchun keng qamrovli ijtimoiy xizmatlar. • Mehnat bozorida qo'llab-quvvatlash dasturlari.
<i>AQSh</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Qashshoq oilalar uchun oziq-ovqat kuponlari (Food Stamps). • Nogironlar va keksalar uchun tibbiy sug'urta (Medicare va Medicaid).
O'zbekiston	<ul style="list-style-type: none"> • Nogironlar va keksalar uchun pensiyalar va nafaqalarni oshirish. • Kam ta'minlangan oilalarga yagona yordam to'lovlari. • Bepul ta'lim va tibbiy xizmatlarni kengaytirish. • Nogironlar uchun ish o'rinlari yaratish va ularni qo'llab-quvvatlash dasturlari.

1-jadval. Mamlakatlarning ijtimoiy himoyaga muhtoj aholiga yordam ko'rsatish dasturlari.

Ijtimoiy himoya tizimlari jamiyatning eng nochor va himoyaga muhtoj qatlamlarining hayot sharoitlarini yaxshilash, ularning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Zamonaviy dunyoda ijtimoiy himoya tizimlari tobora rivojlanmoqda va kelajakda ushbu sohada yanada innovatsion yondashuvlar va texnologiyalardan foydalanish kutilmoqda.

Ijtimoiy himoya tizimlarini raqamlashtirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish kelajakdagi asosiy yo'nalishlardan biridir. Bu quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- **Ma'lumotlarni avtomatlashtirish:** Ijtimoiy yordam dasturlarini boshqarish va monitoring qilish jarayonlarini avtomatlashtirish.

- **Onlayn xizmatlar:** Muhtoj aholi uchun onlayn platformalar orqali yordam so'ralishi va ko'rsatilishi.

- **Sun'iy intellekt (AI):** Muhtojlarning ehtiyojlarini aniqlash va ularga shaxsiylashtirilgan yordam ko'rsatish.

Ijtimoiy himoya tizimlari har bir muhtojning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan yordam dasturlarini ishlab chiqishga qaratiladi. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Individual rejalar:** Har bir muhtoj uchun alohida yordam rejalarini tuzish.

- **Psixologik va ma'naviy yordam:** Muhtojlarning ma'naviy va psixologik holatini yaxshilashga qaratilgan dasturlar.

Ijtimoiy himoya sohasida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va global yechimlarni qo'llash kelajakdagi muhim yo'nalishlardan biridir. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Tajriba almashish:** Muvaffaqiyatli ijtimoiy himoya dasturlarini boshqa mamlakatlarda qo'llash.

- **Xalqaro moliyalashtirish:** Ijtimoiy himoya loyihalarini xalqaro tashkilotlar va donorlar tomonidan moliyalashtirish.

Ijtimoiy himoya sohasida innovatsion yechimlar va startaplarni qo'llash kelajakdagi istiqbollardan biridir. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Ijtimoiy loyihalar:** Muhtoj aholiga yordam ko'rsatishga qaratilgan innovatsion loyihalar va startaplar.

- **Ijtimoiy tadbirkorlik:** Ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan tadbirkorlik loyihalari.

Ijtimoiy himoya tizimlarida jamiyatning faolligini oshirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish kelajakdagi muhim yo'nalishlardan biridir. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Ko'ngillilar harakati: Muhtoj aholiga yordam ko'rsatishda ko'ngillilarning rolini oshirish.

Fuqarolik jamiyati: Nodavlat tashkilotlar va fuqarolik jamiyatining ijtimoiy himoya sohasidagi faoliyatini kuchaytirish.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi jamiyatning eng nochor qatlamlarini tashkil etadi. Ular moddiy qashshoqlik, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy kamsitish kabi muammolarga duch kelishadi. Jahon miqyosida ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi soni tobora ortib bormoqda va bu global muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish va takomillashtirish jamiyatning ijtimoiy adolat va barqarorligini ta'minlashning asosiy vositasi hisoblanadi. Shuning uchun, ijtimoiy himoyaga muhtoj aholiga yordam ko'rsatish har qanday

davlat va jamiyatning asosiy vazifalaridan biridir. Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholiga yordam ko'rsatishning kelajakdagi istiqbollari innovatsion yondashuvlar, texnologiyalar, xalqaro hamkorlik va jamiyatning faolligini oshirishga asoslangan. Raqamlashtirish, shaxsiylashtirilgan yordam dasturlari, ijtimoiy innovatsiyalar va barqaror rivojlanish tamoyillari ijtimoiy himoya tizimlarini yanada samarali va qamrovli qilishga xizmat qiladi. Kelajakda ijtimoiy himoya tizimlari jamiyatning eng nochor qatlamlarining hayot sifatini yaxshilash, ularning huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ro'l o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ – 4611 sonli qarori. 24.02.2020 "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".
2. Шержонов, Ш. (2023). ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ТИЗИМИНИ ЯХШИЛАШДА БЮДЖЕТ МАБЛАҒЛАРИ НАТИЖАВИЙЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(6), 261-269.
3. Sherjanov, S. (2022). O'zbekiston aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasi. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2(13), 132-138.
4. Bakberganovich, S. A. (2022). Foreign experience of increasing local budget income. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(10), 436-438.
5. Шержонов, Шержон. "ИЖТИМОЙ СУҒУРТА ОРҚАЛИ АҲОЛИНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ." Nashrlar (2024): 102-103.
6. Axmedova, D. (2023). BANKLARDA CHAKANA KREDITLASH AMALIYOTINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(7), 32-42.
7. Yuldashevich, X. S., & Abdullayevich, S. O. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING AHOLI TUMUSH FARAVONLIGIGA TA'SIRINI VAHOLASH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 22(10), 34-36.
8. Masharipova X. (2023) RAQAMLI MUHITDA MIJOZLARNING ENTIYOJLARI VA XATTI-HARAKATLARNI O'RGANISH UCHUN TAHLILIIY USULLARNI QO'LLASH. Journal of new century innovations 30 (3), 203-207
9. Шержонов, Ш. (2024). ИЖТИМОЙ СУҒУРТА ОРҚАЛИ АҲОЛИНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ. Nashrlar, 102-103.
10. Jumaniyozov, F. (2024). YASHIL IQTISODIYOT. Молодые ученые, 2(29), 115-117.
11. Jumaniyozov, F. (2024). OPPORTUNITIES TO CREATE NEW JOBS IN THE CONTEXT OF THE TRANSITION TO A "GREEN" ECONOMY. University Research Base, 264-267.
12. O'G'li, J. F. D. (2024). YASHIL IQTISODIYOTGA O 'TISHDA CHIQUINDILARNI BOSHQARISH VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI. Central Asian Journal of Education and Innovation, 3(10), 115-121.
13. Jumaniyozov, F. D. O. G. L. (2023). Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish sharoitida agrar iqtisodiyotni rivojlantirish. Science and Education, 4(5), 702-706.